

Obszar współczesnego Białegostoku położony między ulicami Stonimską, Staszica i posesjami przy ul. Warszawskiej od chwili utworzenia miasta pod koniec XVII w. stanowił obszar gruntów ornych mieszczan białostockich. Część z nich przyporządkowana była do posesji na rogu dawnych traktów solinickiego i warszawskiego (dziś ul. Świętojańska 1), inne z kolei stanowiły własność mieszczan osiadłych przy ul. Kleindorf (dziś ul. Elektryczna).

Jedną z takich długich posesji położonych między dzisiejszymi ulicami Modlińską i Skorupską stanowiła przed 1859 r. własność potomków Stanisława Pręczyńskiego, powroźnika, odnotowanego przy ul. Kleindorf w 1771 r. W 1859 r. siostry Paulina Murowiecka i Julia Monastyska z Pręczyńskich sprzedały ją Mariannie z Kitzglerów, żonie Jana Mateckiego¹. Ona też 21 października 1868 r. odsprzedała całość pochodzącym z Zielonej Góry (wówczas w Prusach Południowych) braciom Ferdynandowi i Augustowi Ginellim.

Ginelli wywodzili się ze znamienitego rodu mieszczańskiego, osiadłego w miejscowości Stabio we Włoszech. Stamtąd rodzina wyemigrowała do Niemiec, skąd przybyła na początku XIX w. do Zielonej Góry. Jej przedstawiciele zajmowali się w tym czasie tkactwem. Ojcem Ferdynanda i Augusta był Franciszek Antoni, który w 1803 r. ożenił się z Joanną Marią Magdaleną Petzold. Ich synowie sprowadzili się do Białegostoku, gdzie jeden z nich, Ferdynand, przez kilka dekad pracował na stanowisku mistrza tkackiego najpierw w fabryce Hermana Commichaua na Antoniuku, a następnie Rudolfa Commichaua przy ul. św. Rocha 14. Wspominał go w swoim pamiętniku Hugo Commichau jako jedną z ciekawszych postaci, które spotkał w dzieciństwie².

W roku 1856 r. Ferdynand ożenił się z ewangeliczką Julią Busch³. Z tego małżeństwa urodził się Albert Ginelli, od 1885 r. żonaty z Emmą Krauze. Albert w spółce z Hartmanem prowadził fabrykę sukienno-kortową gdzieś na terenie uroczyska „Nowe” (obecnie przy ul. Mickiewicza)⁴, tam też posiadali swoje nieruchomości z domem mieszkalnym⁵. Starszy brat Ferdynanda, August, ożenił się z białostocką Marianną Wysocką, pozostając przy wyznaniu katolickim. W 1850 r. urodził się ich najstarszy syn, również noszący imię August. Nieruchomość kupioną od Mateckiej w 1868 r. była pierwszą, jaką bracia Ferdynand i August nabyli w Białymstoku.

W zachowanym do dziś akcie kupna-sprzedaży z 21 października 1868 r. odnotowano, że działka była wówczas niezagospodarowana i graniczyła po obu stronach z własnością Piotra Kitszela, syna Gotliba (patrz ul. Koszykowa 1). Dzisiejsza ul. Staszica została określona w dokumencie jako uliczka wiodąca z ul. Aleksandrowskiej na Bojary i dzieliła nieruchomość Ginellich na dwie nierówne części. W kolejnych latach właśnie przy tej drodze bracia zbudowali drewniany dom, istniejący już na pewno w 1879 r. Miejsce, w którym stał zostało wyodrębnione w posesję przy ul. Staszica 9. Dziś jest to najstarszy budynek mieszkalny w tej części Białegostoku – jego dawną metrykę podkreśla charakterystyczne usytuowanie względem ulicy (inne domy stoją frontem do ul. Staszica, ten zaś ustawiony jest do niej ukośnie, z narożnikiem wcinającym się w pobliski chodnik). Wydaje się, że został zbudowany jeszcze przed przekształceniem dróżki w miejską ulicę, a jego fasada z skierowana była pierwotnie na teren ogrodów rozciągających się na posesji w stronę północną.

Powodowani nieznanyymi dziś przyczynami bracia Ginelli zdecydowali się w 1879 r. na podział majątku. Przez przysięgłych pełnomocników rozdysponowali między siebie parcelę kupioną w 1868 r. – starszy August uzyskał dwie jej części, zaś Ferdynand jedną. Pierwszy otrzymał największy plac położony pomiędzy drogami przekształconymi później w ul. Skorupską i Staszica oraz mniejszy, położony od strony ul. Modlińskiej. Środkową, mniejszą część z domem i zabudową gospodarczą dostał Ferdynand⁶.

Ferdynand Ginelli zmarł w 1897 r.⁷, uprzednio spisując testament, mocą którego otrzymaną w 1897 r. działkę z zabudową przekazał żonie Julii, a po jej śmierci Albertowi i Emmie Ginellim. W 1900 r. Albert (zm. 1907) odsprzedał wszystkie swoje prawa spadkowe żonie⁸. W okresie międzywojennym posesja miała adres ul. Staszica 9, a Emma Ginelli pozostawała jej właścicielką do 1920 r., gdy sprzedała ją Janowi Milbrandtowi.

Inaczej potoczył się los dwóch działek Augusta Ginelli. Odziedziczyli je jego synowie: August i Ferdynand, a po śmierci Ferdynanda – jego dzieci: Albert Benjamin i Julia po mężu Szrot. Pozostawali oni ich właścicielami do 1910 r., gdy Białostocko-Sokółski Sąd Pokoju zlicytował obie nieruchomości. Warto podkreślić, że w tym czasie nie były one wciąż zabudowane, podczas gdy dookoła od 1879 r. wyrosła cała dzielnica. Nie powinno więc dziwić, że długą, pustą działkę między ówczesnymi ul. Stołypińską (później ul. Staszica) i Skorupską zainteresowała się duża grupa nabywców. Sąd zdecydował wyprzedać majątek Ginellich nie w całości, ale w formie mniejszych posesji. Jednego dnia – 17 listopada 1910 r. – powstały wszystkie nieruchomości dziś tworzące zachodnią, nieparzystą stronę ul. Wiktorii. Nabywcami byli: Karol Genszel, Paweł Bielawski, Benedykt Opolski, Oskar Anders, Jan i Elżbieta Korzunowie, Władysław Hartung, Ludwik Załucki i Juliusz Kaufman. Tego samego dnia sprzedano także drugą posesję spadkobierców Augusta Ginelli, położoną po przeciwnej stronie placu uzyskanego w 1879 r. przez Ferdynanda. Nabywczynią była Helena Ginelli. Z tego majątku w okresie międzywojennym podzielono posesje po wschodniej, parzystej stronie ul. Poprzecznej. Zapewniając dojazd do nieruchomości położonych na przeciwległej działce wytyczono nową ulicę, którą już przed 1910 r. nazwano ul. Wiktoria (Wiktorii).

Tego też dnia powstała interesująca nas posesja przy ul. Wiktorii 9. Nabywcami, pierwszymi właścicielami oraz budowniczymi zachowanego do dziś domu byli Jan i Elżbieta Korzunowie⁹. W 1911 r. nieruchomość była pusta i zapewne tuż po zakupie Korzunowie wzniesli w typowej dla tego okresu formie dwutraktowy dom ustawiony kalenicowo do ulicy, z centralną sienią na przestrzał, mieszkaniami po obu jej stronach oraz mieszkalnym poddaszem, do którego prowadziły schody z sieni. W tyle posesji stał nieduży budynek gospodarczy.

Nie udało się odnaleźć informacji na temat pochodzenia Korzunów i ich codziennych zajęć. Wiadomo jedynie, że w 1930 r. nieruchomość przy ul. Wiktorii 9 należała już do bliżej nieokreślonego spadkobiercy Jana Korzuna¹⁰. Posesja nie otrzymała w okresie międzywojennym swojej księgi hipotecznej, nie była też sprzedawana, możemy więc z dużym prawdopodobieństwem przyjąć, że ów spadkobierca posiadał prawa własności do II wojny światowej. Przed 1939 r. w Białymstoku nazwisko to nie występowało zbyt często (w 1921 r. Jan i Teodozja Korzunowie, mieszkający przy ul. Grunwaldzkiej 4, otrzymali obywatelstwo polskie¹¹, zaś w 1923 r. Stefan Korzun posiadał pełnomocnictwo kupca Chaima Gorfajna do załatwiania spraw z dyrekcją wileńskich PKP¹²), toteż możemy przypuszczać, że rodzina ta po 1919 r. mieszkała poza Białymstokiem, a jej związki z posesją przy ul. Wiktorii osłabły wraz ze śmiercią Jana Korzuna i przejściu majątku na spadkobiercę.

Wszystko wskazuje na to, że Korzunowie nie zamierzali mieszkać w domu przy ul. Wiktorii, ponieważ od początku przeznaczili go w całości pod wynajem na mieszkania. Stan ten zdaje się potwierdzać historia budynku przed 1939 r. – nie spotykamy tu właścicieli, ale tylko lokatorów.

Udało się ustalić, że wśród najemców w latach 1919-1939 byli m.in.: Bronisława Wróblewska (w 1922 r.¹³) i Jan Zimnoch (w 1937 r.¹⁴) oraz – chyba najdłużej – rodzina Józefa i Rozalii z Cichockich Sadowskich.

Józef Sadowski pochodził z parafii Juchnowiec, a do Białegostoku sprowadził się przed 1902 r. szukając tu zatrudnienia w przemyśle tekstylnym. Przed tą datą ożenił się też z Rozalią Cichocką z Łomży. 8 lipca 1902 r. w Białymstoku urodził się im syn, któremu na chrzcie nadano imię Czesław. Później urodziły się jeszcze dzieci: Sabina, Halina i Tadeusz. Nie wiadomo, gdzie Sadowscy mieszkali przed 1911 r., ale przed wybuchem I wojny światowej przeprowadzili się do wynajętego od Korzunów lokalu przy ul. Wiktorii 9¹⁵.

Najstarszy syn Czesław, dorastający w interesującym nas domu, rozpoczął naukę jeszcze pod zaborem rosyjskim i kontynuował ją w czasie okupacji niemieckiej. W czerwcu 1919 r. ukończył Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta po czym wstąpił do Seminarium Nauczycielskiego. W 1920 r. chwilowo przerwał edukację z powodu udziału w wojnie polsko-bolszewickiej. Pod koniec roku powrócił do Białegostoku i nauki w seminarium. W 1923 r. odebrał dyplom ukończenia kursu. Pozostał w rodzinnym mieście podejmując pracę jako nauczyciel w szkołach powszechnych, jednocześnie doskonaląc swoje zdolności artystyczne m.in. pobierając nauki u Ludomira Koehlera. W 1925 r. wyjechał do Warszawy, gdzie wstąpił do Szkoły Sztuk Pięknych, ale rok później został skreślony z listy studentów. Powrócił do Białegostoku i tu w kolejnych latach znacznie rozwinął swoją karierę artystyczną, mieszkając nadal przy ul. Wiktorii 9 (tu np. odnotowano go w 1928 r., gdy składał swój podpis pod statutem Towarzystwa Miłośników Sztuki w Białymstoku¹⁶, oraz w 1934 r.¹⁷). Szczegółowy opis jego bogatej działalności artystycznej, edukacyjnej i społecznej został zawarty w publikacji poświęconej jego życiu i pracy, wydanej w 2019 r. Galerii im. Sienkiewicza w Białymstoku, do której odsyłam wszystkich zainteresowanych tym tematem¹⁸. W sierpniu 1935 r. Czesław Sadowski wstąpił w związek małżeński z Jadwigą Belczyk i przeprowadził się na ul. Orłą 9. Małżeństwo nie było szczęśliwe i ostatecznie Sadowski zdecydował się w 1938 r. na wyjazd z Białegostoku do Lwowa. Tam przeżył wojnę i po 1945 r. zamieszkał w Łodzi, gdzie ożenił się ponownie i kontynuował z powodzeniem swoją aktywną działalność artystyczną. Zmarł w 1959 r. i został pochowany w Łodzi.

Przy ul. Wiktorii 9 w 1922 r. zmarł ojciec Czesława, Józef Sadowski. Przez cały okres międzywojenny i czas II wojny światowej wciąż mieszkała tu Rozalia Sadowska. Odnotowano ją w 1952 r. w spisie lokatorów domu sporządzonym na potrzeby tzw. książeczki ewidencyjnej nieruchomości. Zmarła w 1962 r.

Nie wiadomo, co działo się z właścicielami domu przy ul. Wiktorii 9 w czasie II wojny światowej, a po 1944 r. nieruchomość jako mienie opuszczone została przejęta pod zarządek państwowy, aby następnie zasilić zasoby lokalowe gminy Białystok. W 1952 r. dom znajdował się pod Miejskim Zarządem Budynków Mieszkalnych i był podzielony na 6 lokali¹⁹. W posiadaniu miasta nieruchomość pozostaje do dziś. W międzyczasie dach poszyto papą, odświeżono część elewacji frontowej i wymieniono drewniane okna na plastikowe. Jeszcze do niedawna dom Korzunów z 1911 r. tętnił życiem, ale od pewnego czasu jest pustostanem.

-
- ¹ I. Górską i in., *Architektura drewniana w Białymstoku*, Białystok 2020, s. 60-64 (historia Małeckich w kontekście posesji przy ul. Chopina).
- ² W. Wróbel, *Świętego Rocha. Historia jednej ulicy*, Białystok 2019, s. 374-375.
- ³ APB, Akta stanu cywilnego parafii ewangelicko-augsburskiej w Białymstoku, sygn. 1, k. 135v-136.
- ⁴ M. Miłakowski, *Очеркъ Белостока въ историческомъ, этнографическом и бытовомъ отношеніяхъ съ приложеніями*, Kijów 1897, s. 94.
- ⁵ Emmę Ginelli jako właścicielkę działek przy ul. Brzeskiej wymienia spis posiadaczy nieruchomości miejskich z 1910 r. APB, Urząd powiatowy białostocki ds. wymiaru podatku przemysłowego, sygn. 3, k. 84. Jej sąsiadką była Joanna Hartman. Nieruchomości Emmy Ginelli zlokalizowane były głównie przy późniejszej ul. Augustowskiej.
- ⁶ APB, Starszy Notariusz Sądu Okręgowego w Grodnie, sygn. 81, k. 323-324.
- ⁷ Spoczął na Cmentarzu Farnym. Jego nagrobek zachował się do dziś i został odrestaurowany dzięki funduszom pochodzącym z kwestii na ratowanie zabytkowych nagrobków.
- ⁸ APB, Starszy Notariusz Sądu Okręgowego w Grodnie, sygn. 81, 318-319.
- ⁹ APB, Starszy Notariusz Sądu Okręgowego w Grodnie, sygn. 111, k. 37-42.
- ¹⁰ APB, Zbiór kartograficzny.
- ¹¹ APB, Akta notariusza B. Urbanowicza w Białymstoku, sygn. 15, nr 4984.
- ¹² APB, Akta notariusza B. Urbanowicza w Białymstoku, sygn. 22, nr 2048.
- ¹³ APB, Akta notariusza B. Urbanowicza w Białymstoku, sygn. 18, nr 4128.
- ¹⁴ APB, Akta notariusza B. Urbanowicza w Białymstoku, sygn. 57, nr 90.
- ¹⁵ Zapewne Józefa (błędnie zapisanego jako Iwan) odnotowano w wykazie płatników podatku kwaterunkowego z 1914/1915 r. (APB, Inspekcja podatkowa miasta Białystok i powiatu białostockiego, sygn. 12, nr 618).
- ¹⁶ APB, Akta notariusza B. Urbanowicza w Białymstoku, sygn. 37, nr 206.
- ¹⁷ APB, Akta notariusza B. Urbanowicza w Białymstoku, sygn. 50, nr 920.
- ¹⁸ J. Matuszelański, M. Pietruszko, S. Wicher, *Ku nieznannej postaci piękna. O życiu i twórczości Czesława Sadowskiego (1902-1959). Katalog wystawy zorganizowanej w 60. rocznicę śmierci artysty*, Białystok 2019.
- ¹⁹ APB, Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Białymstoku, sygn. 7622, k. 1-4.